

מדיניות רשות הטבע והגנים בנושא איקליפטוס המקור

טבע – אקליפטוס הוא מין זר ופולש – מדיניות רשות הטבע והגנים (רט"ג) בנושא אקליפטוס המקור נגזרת ממדיניותה בנושא מינים זרים ופולשים, הגורסת שיש העדפה למינים מקומיים על פני מינים זרים, קל וחומר בשמורות טבע ובגנים לאומיים. סדרי הקדימות לטיפול במינים זרים נקבע על פי מידת הנזק לו הם גורמים. סדר הקדימות לטיפול באקליפטוס המקור הוא "בינוני", אך בבתי גידול לחים ובבתי גידול המצויים בסכנה (כורכר, חול, קרקעות קלות במישור החוף וקרקעות עמוקות וכבדות בעמקים) הדחיפות בטיפול בו גבוהה יחסית.

מורשת ונוף – לחלק מעצי האקליפטוס ישנה חשיבות נופית והיסטורית והם מהווים אחד מהסמלים של הצינונות וההתיישבות מחדש בארץ ישראל. רט"ג תמפה את החורשות בעלות חשיבות היסטוריות ואת עצי האיקליפטוס הוותיקים ובעלי חשיבות ותקבע להם ממשק משמר ראוי.

בטיחות – רט"ג תטפל בכל אתר בו יש סיכון בטיחותי.

הסבר המדיניות

מקור המין והיבוא לישראל
איקליפטוס המקור הוא עץ ממוצא אוסטרלי. הוא אחד המינים הנפוצים בנטיעות מחוץ לגבול התפוצה הטבעית שלו ברחבי העולם. לישראל הובא אקליפטוס המקור בסוף המאה ה-19 על ידי מתיישבים יהודים לשם יבוש ביצות למניעת מלריה. העצים הראשונים ניטעו באזור חדרה, ראש פינה ופתח תקווה. במאה ה-20 ניטעו חורשות אקליפטוסים על ידי ממשלת המנדט הבריטי ועל ידי קרן קיימת לישראל באזורים רבים ברחבי הארץ. בשנים האחרונות הוגדר אקליפטוס המקור כמין פולש בחלק מהמדינות בהן האקלים דומה לישראל, כמו דרום אפריקה וקליפורניה.

אקולוגיה ושמירת טבע
מחקרים רבים בעולם מצביעים על כך שלאקליפטוס המקור יש תכונות אללופטיות. החומרים שמשחררים לקרקע (או למים בבתי גידול לחים) בעת פירוק העלים משנים תכונות הקרקע, מונעים נביטה והתפתחות של צמחים אחרים ופוגעים בבעלי חיים שוכני קרקע או מים.

חטיבת מדע

חורשות צפופות של אקליפטוס המקור ניטעו בארץ באזורים שונים ובבתי גידול מגוונים. יש להם השפעה שלילית על מערכות אקולוגיות מקומיות ועל המינים המקומיים. חלק מבתי הגידול האלה נדירים ומאוימים ביותר ונמצאים בראש סדר קדימות לשימור, כמו למשל בתי גידול לחים, רכסי כורכר, חולות, קרקעות קלות במישור החוף וקרקעות עמוקות וכבדות בעמקים. המצב חמור יותר בבתי גידול לחים בהם מתבטאות תכונות פולשניות של אקליפטוס המקור, שזרעיו נובטים, מתפתחים ויוצרים עומדים חדשים או מרחיבים גבולות של חורשות קיימות. בבתי גידול לחים, יש לכרות אקליפטוסים עד כ-10 מ' מקו המים העליון.

מטרה מרכזית של שמורות טבע באשר הן היא לשמור על תפקודן של מערכות אקולוגיות טבעיות ועל מגוון המינים הטמון בהם. אקליפטוס המקור, כמין גר ובעל תכונות אללופטיות ופולשניות, תופס את מקומם של צמחי הבר, פוגע בצמחים ובעלי חיים מקומיים ומתפשט בבתי גידול לחים. לכן מבחינה אקולוגית, אין לו מקום בשמורות טבע ובחלק מהגנים הלאומיים הכוללים שטחים טבעיים רחבים, אשר בהם שמירת הטבע היא אחת המטרות העיקריות.

יעד הממשק של רט"ג לטווח ארוך הוא לבער את כל המינים הזרים הוא משמורות הטבע והגנים הלאומיים באופן הדרגתי, תוך ליווי במחקר ובניטור. לעיתים, יש צורך בשיקום בית הגידול לאחר פעולות הביעור. בכדי לשקם בתי גידול טבעיים יש צורך לבצע פעולות נוספות, כמו טיפול בקרקע, זריעה או שתילה של צמחים מקומיים ומניעת חדירה והתפשטות של מינים פולשים אחרים. תהליכים אלה מתבצעים באופן מתוכנן, תוך התייחסות לערכיות השטח הנוכחית.

האקליפטוס נמצא בסדר קדימות "בינוני" לטיפול. לפיכך, תחילה יטופלו בתי גידול נדירים ובסיכון, כגון בתי גידול לחים, רכסי כורכר וחולות. בחורשות בעלות ערכיות גבוהה, כמו למשל ריכוזי מינים נדירים, נתאים ממשק לתנאים מקומיים. למשל, נבצע דילול או כריתה חלקית.

היסטוריה ומורשת

לאקליפטוס המקור יש מקום מכובד במורשת הישראלית. לרבים הוא מסמל את תחילת ההתיישבות היהודית בארץ ישראל. לאחרים הוא מהווה חלק מנופי ילדות, הנופים שתוארו גם בשירים ישראלים אהובים. חלק מהחורשות המציינות אירועים חשובים בהיסטוריה ובמורשת נמצאות היום בתוך שמורות טבע וגנים לאומיים.

לפיכך, רט"ג תמפה באתריה את החורשות ואת עצי האיכליפטוס הוותיקים בעלי חשיבות היסטוריות ותרבותית ותקבע להם ממשק משמר ראוי.

בטיחות

בשמורות טבע ובגנים לאומיים רבים חורשות אקליפטוס מעניקות צל נרחב ומשמשות לשהיית מבקרים. השהיה היא באזורי נופש, בחניונים ובמגרשי חנייה. מצב הזה אינו רצוי, בהתחשב בעובדה שאקליפטוס המקור הוא אחד העצים המסוכנים ביותר מבין העצים הגדלים בארץ (הלר ושותפיה, 2010 וגלון ושותפיו, 2012). שמירה על בטיחות מבקרים בחורשות אקליפטוס המקור דורשת תחזוקה מתמשכת, אינטנסיבית ויקרה. טיפול מקצועי יכול רק לצמצם סיכון שבירת ענפים ונפילת עצים ולא למנוע אותו.

חטיבת מדע

הממשק המומלץ לאזורים קולטי מבקרים בשמורות טבע ובגנים לאומיים הוא החלפת עצי אקליפטוס בעצי בר מקומיים, מתאימים לאזור הגיאוגרפי, לאזורים קולטי קהל וחזקים יותר. החלפת העצים תתבצע בהדרגה בדרך שתספק צל ובטיחות למבקרים באופן שוטף.

מרעה דבורים

עצי אקליפטוס ממינים שונים הם מקור לצוף בעונות בהן צמחי בר וגידולים חקלאיים דלילים בפרחים. שמורות טבע וגנים לאומיים מגנים, בין היתר, על מערכת יחסי גומלין בין צמחים לבעלי חיים, כולל יחסי האבקה. ממשק שמורות וגנים ושיקום בתי גידול טבעיים נועד בין היתר להבטיח זמינות אבקה וצוף מצמחי בר למאביקים טבעיים, שנפגעים מהרס בתי גידול, קיטוע ושימוש בחומרי הדברה.

להאבקה על ידי דבורים יש חשיבות עצומה למספר לא מבוטל של שטחים חקלאיים. לכן, את הפתרונות לשטחי מרעה לדבורי הדבש ותרומתן לחקלאות יש לחפש בתכנון מתאים של שטחים פתוחים, בעיקר חקלאיים, בהם ניתן לאתר מקומות מתאימים להקמת חורשות צופניות, כולל אקליפטוסים.